Donald Chodak

UWAGI O POTRZEBIE BADANIA PRZEDMIOTU NAUKI O ORGANIZACJI I ZARZĄDZANIU

Tylko pozornie przedmiot wiedzy naukowej nie stanowi żadnego problemu ; nauka bowiem w powszechnym uznaniu ma badać wszelkie fakty empiryczne, a jej przedmiot w takiej perspektywie nie odznacza się żadną osobliwością. Jednakże w toku praktyki badawczej – w poszczególnych naukach oraz w różnych stadiach ich uprawiania – uznaje się za przedmiot danej nauki rozmaite aspekty otaczającej nas rzeczywistości.[1] Pojawiają się też skłonności do rozszerzania lub do ograniczania badanych dziedzin jako wynik obowiązujących w danym środowisku poglądów na swoistość doświadczenia, na którym w tych naukach można i należy się opierać.[2]

Dobór dziedziny badań bywa też dokonywany bez dbałości o utrwalone tradycją podziały nauki na rozmaite dyscypliny. Decyzje pierwotne o doborze dziedziny zostają również zmieniane. Nowa dziedzina jest wyodrębniana przez włączenie nowych obiektów i nowych właściwości obiektów, będąc reakcją niezadowolenia z efektów, które przyniosły pierwotnie założone ograniczenia badania określonych obiektów pod pewnymi względami.[3]

Zmieniająca się – na podobnych zasadach – praktyka badania i poznawania organizacji społecznych ujęła tak ewoluujące doświadczenia w przedmiocie nauki o organizacji i zarządzaniu. Jednak zakres oznaczanych przez nazwę nauka o organizacji i zarządzaniu desygnatów nie jest jednoznaczny. W szczególności wywołuje pytanie : czy jest to dyscyplina nauczania wykorzystująca treść poznawczą innych nauk, czy też jest to autonomiczna dyscyplina naukowa?

Za sformułowaniem tej wątpliwości przemawia : (1) praktyka oznaczania nazwą nauka o organizacji i zarządzaniu następujących dziedzin wiedzy : naukowa organizacja pracy, naukowe zarządzanie, teoria organizacji, teoria zarządzania, nauka o przedsiębiorstwie, nauka o administracji, psychologia organizacji, socjologia organi-

---

[1] S. Kamiński, Pojęcie nauki i klasyfikacja nauk, KUL, Lublin 1981, s. 169.

[2] J. Karpiński, Metodologiczna charakterystyka szkół naukowych, w: Szkoły w nauce, PAN KN, Ossolineum, W-wa 1981, s. 62-63;

[3] J. Karpiński, op. cit., s. 63; por. także nt. faktu społecznej akceptacji literalnego odniesienia przedmiotowego teorii naukowej w: J. Kmita, Szkice z teorii poznania naukowego, PWN, W-wa 1976, s. 121-135.

zacji, psychologia społeczna, teoria systemów itp.; (2) stosowanie tej nazwy, przede wszystkim, w Polsce oraz utrzymywanie się jej w znaczeniu instytucjonalnym[4], a w szczególności jej utrwalenie tytułem książki „Organizacja i zarządzanie" – Jana Zieleniewskiego – będącej podstawowym środkiem nauczania tej dyscypliny naukowej ; (3) opinia – niektórych metodologów – że dyscypliny objęte nazwą humanistyki (wyróżniane w nomenklaturze urzędowej jako „społeczne") nie osiągnęły jeszcze w większości wypadków poziomu teoretycznego oraz twierdzenie, że główną dziedziną ich funkcjonowania technologicznego[5] jest praktyka pedagogiczna (tj. dostarczanie twierdzeń mówiących o tym jakimi oddziaływaniami należy posługiwać się dla wprowadzenia jednostek do uczestnictwa w kulturze), mimo iż dostrzega się przede wszystkim ich technologiczne zastosowania praktyczne w zakresie praktyki gospodarczej, socjotechnicznej i prawnej[6].

Wobec postawionego wcześniej pytania, badanie przedmiotu nauki o organizacji i zarządzaniu wydaje się być niezbędnym, a przy tym dopuszczalnym przez teorię i filozofię nauki.[7]

Pytanie o przedmiot dowolnej nauki dotyczy tego, czym zajmuje się dana nauka. W odpowiedzi wskazuje się zazwyczaj obiekt – rzecz złożoną, która podlega obserwacji. Towarzyszy mu również pytanie o aspekt (wzgląd) – punkt widzenia, z jakiego ta rzecz złożona jest rozważana (a także odpowiadająca mu strona rzeczy złożonej). Podkreśla się też rolę metody – w jej szerszym sensie – jako determinującej wybór przedmiotu, aspektu i celu badania.[8]

Obiekt (rzecz złożona) oznacza : (1) rzecz trwającą albo zmieniającą się oraz (2) przedmiot, który obejmuje m. in. zdarzenia (w tym zjawiska), cechy, relacje itp.[9] W takich znaczeniach – w praktyce badawczej danej nauki – występuje jako : (1) przedmiot badania, czyli fragment rzeczywistości, oraz (2) przedmiot poznania, czyli jeden z możliwych aspektów tego fragmentu.[10]

Wykształcenie się, tak rozumianego, przedmiotu poznania związane jest z oznaczaniem – nazwami i wyrażeniami języka danej nauki – typów obiektów i stosunków

---

[4] L. Krzyżanowski, Podstawy nauki zarządzania, PWN, W-wa 1985, s. 20-21 i 53.

[5] Funkcjonowanie technologiczne nauki oznacza wytwarzanie przez nią – na zapotrzebowanie praktyki społecznej, która ją funkcjonalnie determinuje – wiedzy efektywnej technologicznie, wskazującej na pewne wykonalne praktycznie czynności jako na warunek wystarczający lub/i niezbędny uzyskania określonych, praktycznie uchwytnych efektów – por. w: J. Kmita, Aktualność marksistowskiej koncepcji poznania naukowego, Seria „Nauka i Socjalizm", KAW, Poznań 1986, s. 13.

[6] J. Kmita, Aktualność ...op. cit., s. 29-30 i 36 ; Kultura danej społeczności to zespół form świadomości społecznej, czyli zespół przekonań dyrektywalnych i normatywnych regulujących praktykę społeczną, np. m. in. kultura techniczno-użytkowa reguluje praktykę podstawową (tj. produkcyjną, konsumpcyjną i wymiany) – J. Kmita, O kulturze symbolicznej, COMUK, W-wa 1982, s. 72-73; por. także nt. kulturowo-dydaktycznej funkcji praktyki naukowej w: W. Kot, Podstawy marksistowsko-leninowskiej filozofii, część II, Marksistowska dialektyka materialistyczna, Skrypty uczelniane, zeszyt nr 270, AE w Poznaniu, Poznań 1979, s. 27-28.

[7] S. Kamiński, op. cit., s. 37-38.

[8] Por.: A. B. Stępień, Elementy filozofii, KUL, Lublin 1986, s. 40 ; L. Krzyżanowski, op. cit., s. 18 i 91-93.

[9] T. Pszczołowski, Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji, Ossolineum, W-wa 1978, hasła: przedmiot – s. 192, rzecz – s. 216, zdarzenie – s. 294, zjawisko – s. 297.

[10] J. Niżnik, Przedmiot poznania w naukach społecznych, PAN, IFiS, PWN, W-wa 1979, s. 30-31.

między nimi (inaczej : kategorii ontologicznych, działów rzeczywistości itp.) a także ich właściwości.[11] Powoduje to utworzenie zbioru desygnatów, czyli zebranie wszystkich obiektów oznaczonych nazwą – w tym przypadku – nauka o organizacji i zarządzaniu. W wyniku tego konstytuuje się zakres nauki (inaczej : jej przedmiot).

W przypadku oznaczania obiektów będących desygnatami nazwy nauka o organizacji i zarządzaniu (stanowiącymi jej zakres) pojawiają się nastąpujące problemy.

Po pierwsze, związane z selekcją przedmiotu badania : (1) różnice w rodzaju badanych obiektów – badanie wielu form organizacji społecznej ; (2) różnice w skali badanych obiektów – gospodarka, organizacje różnej wielkości i ich części składowe ; (3) badanie odmiennych stron rzeczywistości organizacyjnej – np. podziału i specjalizacji pracy, struktury i funkcjonowania organizacji podporządkowanej sformalizowanym celom działania, zróżnicowania funkcji i ról w procesie osiągania celów zespołu ludzkiego i jednostki w zespole, koordynacji czynności wykonywanych pod wspólnym kierownictwem, itp.

Po drugie, związane z przedmiotem poznania, czyli z tym, co istotnie jest ujmowane w działalności poznawczej : (1) różnice między przedmiotami poznania – jednym odpowiada jakaś forma bytu materialnego (np. organizacja konkretna), inne oddają jedynie pewne relacje, procesy, stany świadomości itp. (np. sprawność, organizacja pracy, organizacja zarządzania, konflikt itp.); (2) różnice w samym postrzeganiu – często arbitralna selekcja problemu, hipotezy, ograniczenia przedmiotu poznania itp.; wynikające z powyższego (3) różnice w formie prezentowania rezultatów przedmiotowych badań – np. formułowanie alternatywnych teorii, definicji organizacji oraz różniących się i nieporównywalnych twierdzeń, zależności i związków przyczynowych ; (4) wpływ potocznego doświadczenia i zgłaszanie zmiennego historycznie zapotrzebowania – ze strony praktyki społecznej, którą reguluje ta nauka – na wiedzę efektywną technologicznie ; np. rozbieżności i zmiany w pojmowaniu, dostrzeganiu, formułowaniu i stosowaniu środków organizacyjnych i ich związków w refleksjach o sprawności i niesprawności organizacji społecznej (coraz to nowe dowartościowywano, traktowano autonomicznie, łączono z innymi, wykluczano ich znaczenie albo utrzymywano pierwotne) ; (5) niekonsekwencje w porządkowaniu dorobku – przenoszenie doświadczeń na obiekty nieporównywalne, niejasność struktury przedmiotowej, wielość systematyk przedmiotu, swobodne zaliczanie do zakresu (przedmiotu) tej nauki dyscyplin naukowych, które mają status autonomicznych (co tłumaczy się interdyscyplinarnością tej nauki).

W kształtowaniu przedstawionego stanu rzeczy uczestniczyli także przedstawiciele innych dyscyplin (filozofii, ekonomii, socjologii, psychologii, nauk technicznych i matematycznych, itp.) oraz uczestnicy praktycznej działalności społecznej. W rezultacie jest to obszerna dziedzina wiedzy, nie uporządkowana, i nie spójna, która czasem wydaje się być zbiorem przypadkowo nagromadzonych wypowiedzi.

Zatem, badanie przedmiotu nauki o organizacji i zarządzaniu powinno zmierzać do interpretacji pojęcia przedmiotu tej nauki, tzn. jego sensu i wskazywanego przez to znaczenie zbioru jego desygnatów, czyli tym samym do poznania struktury przedmiotowej tej nauki.

---

[11] J. Topolski, Metodologia historii, PWN, W-wa 1984, s. 25.

Donald Chodak

Consideration of the Necessity for Studying the Subject of the Science of Organization and Management

(Summary)

The range of designations signified by the name science of organization and management is ambiguous. This is indicated by structural complexity of the subject of the science, the hierarchical nature of the objects which constitute the subject of the science, the historical variability in the subject of the science (in considering efficiency and inefficiency of social organizations the modes of organization and their relations to each other have been variously interpreted, described, formulated and applied) as well as different interpretations of the cencept of the science of organization and management but connected with the process of selecting subjects for research and conceptualization of the subject of study. This condition raises a question in practice: is it an educational discipline which uses a factual content of other sciences or is it an autonomous scientific discipline?

Thus there is a need for a systematic creation of subject structure of the science of organization and management as well as its confrontation with the generally accepted interpretations of the subject of this science.